

Jan Malíř a kol.: Česká republika v Evropské unii 2004–2009

Institucionální a právní aspekty členství

Jiří Zeman *

V roce 2009 vydal Ústav státu a práva Akademie věd České republiky ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, s.r.o. kolektivní monografii J. Malíře a autorského kolektivu akademiků a pracovníků náležejících k nejvyšším soudním institucím České republiky, nesoucí název *Česká republika v Evropské unii (2004–2009)*, s podtitulem *Institucionální a právní aspekty členství*. Kniha je rozdělená do pěti obsahových kapitol a čítá 255 stran.

Vstup do problematiky zprostředkovávají „*Ústavní předpoklady pro členství České republiky v Evropské unii a jeho limity*“. Ač tato kapitola svým názvem budí dojem značné předmětové šíře, ve skutečnosti se omezuje toliko na stručnou charakteristiku takzvaných evropských integračních klauzulí obsažených v ústavách členských států s tím, že se zároveň soustředí na popis charakteristických rysů typických pro evropské „komunitární“ právo. Charakteristické rysy evropského (komunitárního) práva jsou naplní rovněž druhé podkapitoly kapitoly první věnované komunitárnímu právu v judikatuře Ústavního soudu, a to jak v období před vstupem České republiky do Evropské unie, tak po jejím vstupu.

Na kapitolu první navazuje kapitola pojednávající o zapojení České republiky do rozhodovacích procesů v Evropské unii („*Česká republika a rozhodovací proces Evropské unie: tvorba a prosazování českého postoje*“). Její autor se mimo jiné snaží zodpovědět otázku, zda evropská integrace způsobuje oslabení či naopak posílení národní suverenity. Dospívá přitom k závěru, že projekt evropské integrace lze vnímat jako nové institucionalizované fórum sloužící evropským státům k provádění jejich diplomacie, přičemž právě úroveň diplomacie je nejdůležitější silou a zároveň ústavním limitem zapojení toho kterého členského státu do evropské unie. Věnuje-li se tato kapitola konkrétním mechanismům realizace a prosazování českého národního postoje, činí tak velmi instruktivním ač dokumentaristickým způsobem. V této souvislosti si všímá zejména posílení role Senátu Parlamentu České republiky. Velmi detailně se čtenář v rámci této knihy může seznámit také s prostředky, které České republice umožňují dodržovat závazky plynoucí z členství [jinak řečeno,

zabývala-li se předchozí kapitola zapojením České republiky do struktur, v nichž se vytvářejí (spoluvytvářejí) pravidla, kapitola „*Česká republika a společná rozhodnutí: legislativní a mezinárodně právní důsledky členství*“ se naopak zajímá o to, jak je sama Česká republika schopna dodržovat pravidla, na jejichž vytváření se sama podílela].

V této souvislosti nejsou ve zmiňované kapitole rozebírány např. jen postupy umožňující řádné provedení směrnic v rámci právního řádu České republiky, či sankční mechanismy, jimiž disponuje samotné právo Evropské unie (kupříkladu povinnost vrácení prostředků čerpaných v rozporu s evropskými pravidly), ale je zde analyzována tzv. zásada obecné loajality, kdy členské státy do svého právního systému nezahrnují jen to, co musí, odstraňují z něj také to, co by evropskému integračnímu projektu vadilo (mohlo vadit).

Vytváření norem odpovídajících mezinárodněprávním závazkům, resp. odstraňování těch, jež se těmito závazkům přičítají, by samo osobě nestačilo tomu, aby evropské (komunitární) právo bylo právem občanů, kteří jej mohou dennodenně používat. Proto musí nastoupit další fáze, musí se otevřít další prostor. Tímto prostorem je aplikace společných (evropských) rozhodnutí správními a soudními orgány (srov. kapitola čtvrtá nesoucí název „*Česká republika a společná rozhodnutí: aplikace společných rozhodnutí správními a soudními orgány*“).

Jak plyne ze čtvrté kapitoly mezi správními orgány při aplikaci evropského práva hraje jednu z nejdůležitějších rolí Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Při aplikaci pravidel evropského soutěžního práva se v této oblasti ukázalo, že největší těžkostí je nutnost paralelní aplikace českého a evropského práva, a to zvláště za situace, kdy posouzení hospodářské soutěže zahrnuje několik členských států. Co se týká aplikace evropského (komunitárního) práva v rámci obecného a správního soudnictví, je v publikaci věnována pozornost základním principům komunitárního práva, včetně jeho „procesních specifik“, kdy totiž jak Nejvyšší, tak Nejvyšší správní soud mají povinnost, při splnění podmínek definovaných Smlouvami, položit tzv. předběžnou otázku. Zvláště v rámci správního soudnictví je pak rovněž nutno často se vyrovnat s požadavkem řádné publikace komunitárního práva, kdy v opačném případě nemůže nepublikovaný evropský předpis ukládat jednotlivci povinnosti. Zabývala-li se druhá kapitola prosazováním

* Mgr. Jiří Zeman, doktorand Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

českého postoje, pak kapitola pátá („*Česká republika a společné instituce*“) se snaží najít vztah, resp. rovnováhu mezi evropským zájmem a národními zájmy. Vychází přitom z toho, že evropský zájem, resp. kolektivní evropský zájem není pouhým součtem národních zájmů členských států, naopak vyžaduje co možná nejvyšší míru nezávislosti a odbornosti, byť jde o požadavek poněkud iluzorní, protože i takový komisař (člen Komise Evropské unie) do ní nevstupuje „jako nepopsaná tabule“, nýbrž si sebou přináší kulturní a sociální kontext své země.

Uvozeno tímto prizmatem, pak kapitola pátá nahlíží na vybrané evropské instituce. Velmi přínosné se mi přitom v této souvislosti jeví způsob, jakým tak činí. Neopisuje totiž donekonečna například pole působnosti Evropského parlamentu, ale zabývá se technikami fungování té, které instituce. U zmíněného Evropského parlamentu se zabývá zejména volebním systémem, náležitostmi kandidátních listin, uzavírací klauzulí, ne-

slučitelností funkcí, či vznikem a zánikem mandátu. Stejným způsobem je pojednáno i působení soudní soustavy EU na členské státy. Jsou rozebrány jednotlivé typy řízení (tedy jak přímé, tak nepřímé působení), kdy je opět velmi konstruktivním způsobem popsán zejména systém zastupování České republiky před Soudy EU.

Pokud bych měl knihu ohodnotit, musím se o ní vyjádřit jednoznačně pozitivně. Nabízí totiž na proces evropské integrace netradiční pohled, a to zejména díky velmi konkrétnímu popisu jednotlivých technických řešení nazíraných pohledem členského státu – v tomto případě České republiky. Tím se tato publikace zásadně odlišuje od většiny literárních počínů na dané téma, neboť ty povětšinou popisují fungování evropského práva či evropských institucí. Tato kniha se ovšem věnuje „fungování“ členského státu v EU. Byť by se mohlo zdát, že jsou to „pouze“ dvě strany téhož, pak právě tato kniha ukazuje, jak zásadní rozdíl to může být.